

CULTUURHISTORISCHE PARAGRAAF Reeshof Noord (3a)

(auteur: E. de Boer, 20 december 2006, definitief)

1 Algemeen

Om de cultuurhistorische waarden van het gebied duidelijk in beeld te brengen worden vier aspecten uitgewerkt:

- a. Historische geografie en ontwikkeling van het landschap
- b. Archeologie
- c. Objecten en structuren (monumentale objecten, ensembles en gebieden)
- d. Richtlijnen en voorwaarden

Al naar hun belang en de beschikbare informatie worden deze aspecten nader belicht. Tevens wordt aangegeven welke aspecten onder enige vorm van beschermende wet- en regelgeving vallen.

Naar aanleiding van de herziening van alle beheersbestemmingsplannen is door Fontys-BILAN cultuurhistorisch en archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd en vastgelegd in diverse gebiedsgerichte rapporten. Deze rapporten vormen de belangrijkste bron voor de cultuurhistorische paragraaf.

Beleidskader:

Monumentenwet 1988

Gemeentelijke monumentenverordening

Gemeentelijk monumentenbeleid en interim archeologiebeleid

Monumentenlijst Tilburg

Bronnen:

- H. van Dijk & E. de Boer. *Van Elle Bunders tot Witbrant. Tilburg (NB) – Reeshof-West. Archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek*, BILAN 2006 (conceptrapport).
- *Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant / M.I.P., gemeente Tilburg*, opgesteld door de provincie Noord-Brabant, oktober 1995.
- *Architectuur en stedenbouw 1940-1965, gemeente Tilburg*, STOA 2005.

2 Reeshof Noord (3a)

Naar aanleiding van de herziening van het beheersbestemmingsplan Reeshof Noord (verder plangebied genoemd) is door Fontys-BILAN in 2006 een cultuurhistorisch en archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd¹. Dit onderzoek is een deel van een reeks onderzoeken die kadert in de globale herziening van de beheersbestemmingsplannen van de gemeente. In de volgende paragraaf wordt volstaan met een globale beschrijving. Voor gedetailleerde informatie wordt verwezen naar het desbetreffende rapport van BILAN.

¹ Van Dijk & Gheysen 2004 (concept).

2.1 Historische geografie en ontwikkeling

Het plangebied maakte van oudsher deel uit van een groot, vrijwel onontgonnen gebied met moerasgronden, vennen en heide. Het gebied liep vanaf het zuidoosten geleidelijk af naar het zeer brede, ondiepe beekdal van de Donge en de Landscheiding in het westen van het plangebied. Het overige reliëf in het gebied was gerelateerd aan de vennen en plassen, zoals de *Hoge Witsie* en de *Witbrand*.

Vanwege de drassige omstandigheden was het gebied moeilijk toegankelijk en slechts via enkele paden, zoals de *Langendijk*, de *Voldijk* en de *Scheepers Dijk*, over de natuurlijke hoogten te doorkruisen. Vanaf de Middeleeuwen is men op kleine schaal begonnen het gebied te ontwateren door het middel van sloten. Ontginningen bestonden uitsluitend uit het creëren van wei- en hooilanden. Pas met de aanleg van de landgoed *De Reijshof* na het midden van de achttiende eeuw (ten zuiden van het plangebied) werd het gebied meer gestructureerd ontwaterd. De grootschalige ontginningen en de bouw van boerderijen vonden pas in het begin van de twintigste eeuw plaats, nadat het waterpeil was verlaagd.

Toch bleven delen van het plangebied nog lange tijd bestaan uit moerassige gronden, o.a. in het oosten nabij de *Lage Witsie* en de *Oude Leij* en in het noorden nabij het Wilhelminakanaal. Hier werden aan het eind van de negentiende eeuw vloeivelden aangelegd om het door industrie vervuilde afvalwater te laten wegvloeien. In de loop van de twintigste eeuw zijn deze velden, o.a. in het kader van de werkverschaffing uitgebreid. Tussen 1910 en 1923 is langs de noordgrens van het plangebied het Wilhelminakanaal aangelegd.

Vanaf het eind van de jaren zeventig is men begonnen met de aanleg van het stadsdeel De Reeshof, waarna het gebied in hoog tempo is volgebouwd. Met de aanleg van deze wijken is het plangebied waarschijnlijk grotendeels geëgaliseerd.

2.2 Archeologie (bodemarchief)

Het plangebied heeft op de Archeologische Waarschuwingskaart van Tilburg grotendeels een basis- tot middelhoge verwachting. De vloeivelden en het Wilhelminakanaal zijn als verstoord gekarteerd. Om deze verwachting nader te kunnen specificeren is in het uitgevoerde onderzoek vertrokken vanuit de reconstructie van het prestedelijke landschap, die in nauwe relatie staat tot de bewoningsgeschiedenis. Belangrijk onderdeel is hierbij het hanteren van een lagenbenadering. De verschillende landschappelijke lagen zijn reliëf, water, bodem en wegenpatroon. Deze aspecten werden aangevuld met onder andere archeologische waarnemingen, bekende historische bebouwing en toponymisch onderzoek om een overzicht te krijgen van de historische bewoning en het type landschapsgebruik. De landschapsreconstructie werd gekoppeld aan bekende nederzettingspatronen uit diverse perioden. Op deze manier werd uitspraak gedaan over locaties die gunstig kunnen zijn geweest voor (pre)historische bewoning.

In tegenstelling tot andere stadsdelen van Tilburg voldoet het plangebied niet of slechts deels aan een aantal historisch-landschappelijke criteria voor aan vroege bewoning of deze althans doet vermoeden. Het gaat hierbij om elementen zoals de nabijheid van water, de afwisseling van het reliëf (met name het voorkomen van hoger gelegen locaties), de bodemgesteldheid en de voormalige aanwezigheid van oude structuren die een aanduiding kunnen zijn van oude bewoningspatronen. De huidige kennis van het plangebied geeft aan dat het geen of een slechts sporadische bewoningsgeschiedenis heeft.

Door de zeer moerassige omstandigheden was het grootste deel van het plangebied niet bewoonbaar en heeft gediend als jacht- en foerageerterrein.

De archeologische verwachting, zoals aangeduid op de ArWaTi, is op basis van het uitgevoerde cultuurhistorisch en archeologisch onderzoek per periode (Nieuwe tijd, Middeleeuwen, Romeinse tijd-late ijzertijd, vroege ijzertijd-bronstijd en steentijd) nader toegespitst. Deze verwachting per periode geeft echter een historische situatie weer, waarbij geen rekening is gehouden met moderne en submoderne verstoringen die gepaard zijn gegaan met de snelle urbanisatie van het plangebied in de twintigste eeuw. Voor de aanleg van de uitbreidingswijken is het gebied waarschijnlijk geëgaliseerd en ook voor de aanleg van de woningen was een forse ingreep in de bodem noodzakelijk. Deze delen van het plangebied hebben daardoor een lagere archeologische verwachting. In figuur 1 zijn zowel de verwachtingskaart(en) als de verstoringskaart samengevoegd tot een kaart, waarin onderscheid wordt gemaakt in terreinen met geen tot lage archeologische verwachting, terreinen met middelhoge tot hoge archeologische verwachting en archeologisch waardevolle terreinen (o.a. archeologische monumenten).

In het bestemmingsplan Reeshof Noord liggen geen terreinen van bijzondere archeologische trefkans of waarde, waarvoor wordt aanbevolen om deze als primaire bestemming archeologie te geven en waarbij voor wijzigingen aan de bestemming een aanlegvergunning vereist is.

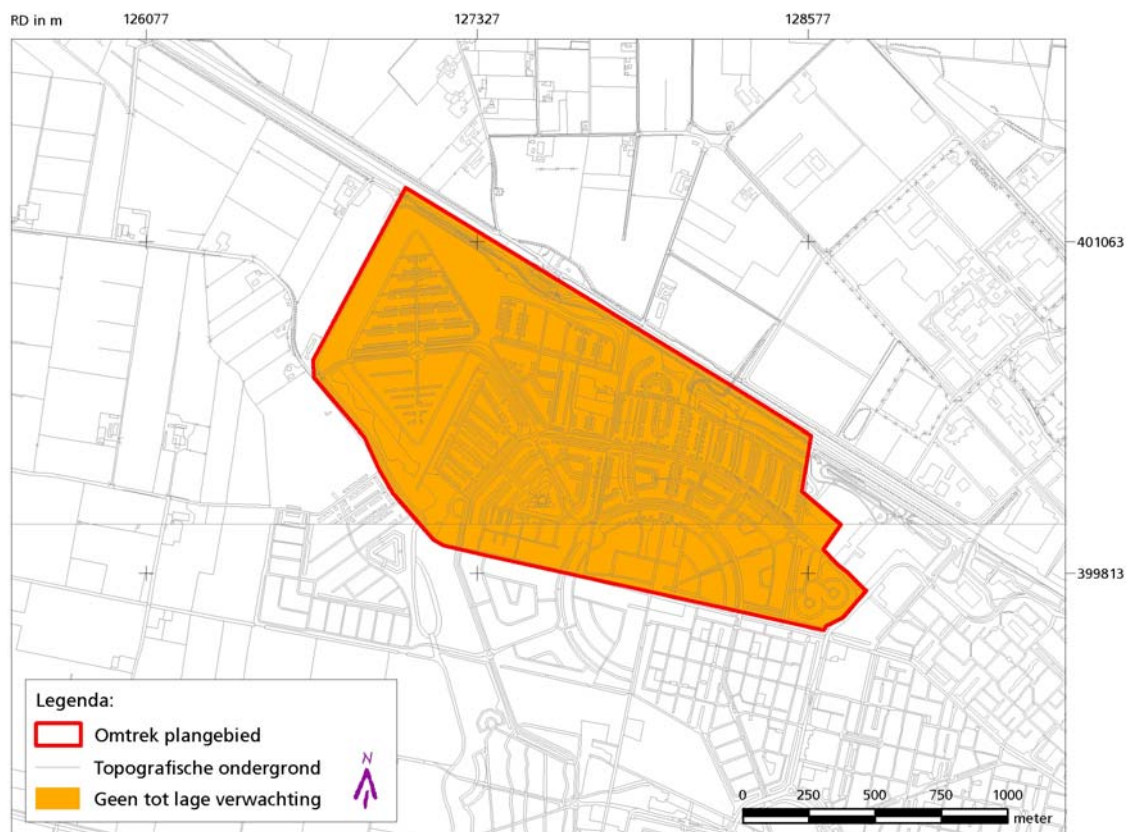

Fig. 1: Archeologische verwachtingskaart Reeshof Noord gebaseerd op Van Dijk & De Boer 2006 (concept).
Bron: Gemeente Tilburg.

2.3 Objecten en structuren

2.3.1 Objecten

In het plangebied bevinden zich, op grond van de Monumentenwet 1988 en de gemeentelijke monumentenverordening, geen beschermde monumenten. De bebouwing uit de periode 1850 – 1940 is geïnventariseerd in het Monumenten Inventarisatie Project (MIP)². Deze bebouwing heeft geen formeel beschermde status maar komt wel voor op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant en wordt daar ook als waardevol beschouwd. Voor de architectuur en stedenbouw uit de periode na de Tweede Wereldoorlog dient onderzoek uit 2005³ als basis. Ook uit deze periode zijn in het plangebied geen panden aanwezig.

2.3.2 Structuren

Uit het BILAN-rapport⁴ blijkt dat het plangebied tot in het begin van de twintigste eeuw doorkruist werd door een aantal wegen en paden, die mogelijk teruggaan op een zeer oud padenpatroon. Bij de aanleg van de stadswijk is dit netwerk van wegen en paden echter grotendeels verloren gegaan. Het tracé van enkele van deze paden is echter nog deels herkenbaar in het huidige wegenpatroon:

- Langendijk.

2.4 Richtlijnen en voorwaarden

2.4.1 Archeologie

De resultaten van het archeologisch inventariserend bureauonderzoek met inbegrip van de indicatieve periodenkaart van het plangebied, vormen, in combinatie met de vigerende verwachtingskaart(en) en de bekende archeologische waarnemingen, de basis voor advisering en toetsing betreffende archeologische waarden en eventueel vooronderzoek bij ruimtelijke ontwikkelingen en met name vrijstellings- en andere voor archeologie van toepassing zijnde vergunningsprocedures op een bepaalde locatie. Zeker indien het bodemarchief van een bepaald terrein (vermoedelijk) nog niet verstoord is, is nader onderzoek naar eventuele archeologische sporen en vondsten aan de orde (zie Fig. 1).

- Gebied met (middel)hoge archeologische verwachting:* bij planvorming (c.q. bouwaanvragen) waarbij sprake is van grondverzet geldt, in die locaties die op de waarschuwingskaart een aanduiding hebben van (middel)hoge archeologische verwachting, advies- en/of onderzoeksplicht inzake archeologie. Deze verplichting geldt bovendien op grond van rijks- en provinciaal beleid voor vrijstellingsprocedures, bestemmingsplanprocedures en MER-plichtige projecten.
- Archeologisch waardevol terrein:* aanlegvergunning met als voorwaarde archeologisch vooronderzoek bij planologische ontwikkelingen voor locaties aangeduid op de plankaart als terrein met bestemming archeologie.

² MIP 1995.

³ STOA 2005.

⁴ Van Dijk & De Boer 2006 (concept), CHW internetversie maart 2005.

2.4.2 Cultuurhistorie

De beschermde monumenten en gebieden (rijks- en gemeentelijke monumenten en beschermde stadsgezichten) vallen onder separate besluitvormingsprocedures, met name de Monumentenwet 1988 en de Monumentenverordening gemeente Tilburg. In geval van wijziging van bestemmingen van percelen waarop deze wet- en regelgeving van toepassing is, zal de cultuurhistorische waarde een afwegingsfactor zijn. In het plangebied bevinden zich echter geen beschermde monumenten of -gebieden.

De cultuurhistorisch waardevolle objecten en structuren, zoals opgenomen in het MIP (en niet (later) voorzien van een geautoriseerde status (rijks- of gemeentelijk monument)) en die uit de naoorlogse periode (wederopbouw) hebben geen officieel beschermde status. Desondanks dient in eventuele plantontwikkeling rekening gehouden te worden met deze elementen, waarbij gestreefd dient te worden naar behoud. Hergebruik verdient de voorkeur boven sloop en vervangende nieuwbouw. In het plangebied bevinden zich echter geen cultuurhistorisch waardevolle objecten.